KĖDAINIAI

Kęstutis Peseckas

Vilniaus gatvė 11

2023 m. buvo vykdoma Kėdainių Juozo Paukštelio progimnazijos sporto aikštyno, Vilniaus g. 11, rekonstrukcija. Ši vieta patenka į Kėdainių senojo miesto archeologinės vietovės (UK 5148) ir Kėdainių senamiesčio (UK 16074) teritorijas. Remiantis 2022 m. archeologinių tyrimų rekomendacijomis, 2023 m. vykdant žemės judinimo darbus čia buvo vykdomi žvalgymai.

Manoma, kad pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose Kėdainiai paminėti „Gaydine“ vardu 1372 m. Hermano Vartbergės kronikoje. Apie 1447 m. Kėdainiai atiteko Lietuvos didžiųjų kunigaikščių Vytauto ir Kazimiero Jogailaičio dvarų maršalui Radvilai Astikaičiui. Po 1447 m. Radvila Astikaitis įkūrė dvaro sodybą, šalia kurios kūrėsi amatininkai. Dvaro sodybą Astikaitis pastatė ant aukštos kairiojo Nevėžio kranto terasos. Spėjama, kad ji stovėjo dabartinės J. Paukštelio pagrindinės mokyklos vietoje. Iš Š sodybą juosė vingrus Varlupio upelis, egzistavęs iki XVII a. Vėliau viena upelio dalis virto tvenkiniu, kita – Kalno gatve. Šioje vietoje dvaras egzistavo iki 1535 m., tada buvo perkeltas į kitą Nevėžio upės pusę. Žinoma, kad 1630 m. greta iš Varlupio upelio likusio tvenkinio buvo įrengtas žydams priklausęs vandens malūnas, vėliau atitekęs Šv. Jurgio bažnyčiai. Varlupio slėnis XIX–XX a. buvo užstatytas mediniais ir mūriniais pastatais, kurių dauguma buvo nugriauti po Antrojo pasaulinio karo. Tarybiniu laikotarpiu sklype įrengta mokykla ir stadionas (Miškinis A. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*, t. 3: *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai.* Vilnius, 2004, t. 1, p. 191–192).

2022 m. vykdant aikštyno projektavimo darbus, jame buvo atlikti žvalgomieji tyrimai, parodę, kad sklypo dalyje yra išlikusių archeologinių radinių ir įgilintų struktūrų (V. Šaga-

1 pav. 2023 m. žvalgymų situacijos planas: 1 – 2023 m. žvalgytas plotas; 2 – ištirti kasiniai; 3 – kultūros paveldo objekto teritorijos ribos; 4 – kasiniai ir šurfai, kuriuose fiksuotas XVII a. kultūrinis sluoksnis; 5 – spėjamas XVII a. kultūrinio sluoksnio paplitimas; 6 – 2022 m. V. Šagamogo tirti šurfai. I. Kaminskaitės brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – area surveyed in 2023; 2 – shovel test pits; 3 – boundaries of the cultural heritage site; 4 – shovel test pits where the 17th-century cultural layer was recorded; 5 – the estimated extent of the 17th-century cultural layer; 6 – test pits surveyed by V. Šagamogas in 2022.

2 pav. Žvalgymų metu aptiktos monetos: 1 – kapeika (Petras I, 1702); 2–9 – šilingai (Jonas Kazimieras, 1660–1666). I. Kaminskaitės nuotr.

Fig. 2. Coins discovered during survey: 1 – a 1-kopeck coin (Peter I, 1702); 2–9 – shillings (John II Casimir, 1660–1666).

mogas). Tyrimų metu sklype ištirta 13 1x1 m dydžio šurfų (iš viso 13 m² plotas). Šurfuose fiksuoti 0,2–1,25 m storio XX a. datuojami sluoksniai. Šurfuose 3 ir 12 šiame sluoksnyje, o šurfuose 5 ir 9 įgilintose struktūrose rasta XVII a. datuojamų buitinės ir statybinės keramikos (*LIIR*, f. 1, b.10997).

2023 m. žvalgymų metu Kėdainių Juozo Paukštelio progimnazijos sporto aikštyne žvalgytas apie 744 m² plotas (1 pav.). Šiame plote mechanizuotai buvo nukasamas 30–40 cm storio paviršinio grunto sluoksnis. Iškart po velėna iki 10 cm gylyje visame plote fiksuotas XX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis su XVII–XX a. radiniais. Sluoksnis suformuotas įrengiant mokyklos stadioną. Šiame sluoksnyje tarp XX a. buitinių šiukšlių rasta ir XVII a. datuojamų žiestų buitinės keramikos šukių, didžioji jų dalis dengta ruda ar žalia glazūra. Taip pat aptikta XVII a. monetų (2 pav.), XIX–XX a. plombų, kaltinių vinių ir kitų smulkių metalinių dirbinių. Nukasus reikiamą plotą ir pasiekus projektinį gylį, gilesni sluoksniai nebekasti.

Žvalgytame plote siekiant patikrinti giliau esančius sluoksnius rankiniu būdu iki įžemio buvo ištirti 6 kasiniai. Trijuose (kasiniai 1, 3 ir 4) po maišyto XX a. grunto sluoksniu, gylyje nuo 55 cm iki 1 m, buvo aptiktas išlikęs nesuardytas archeologiškai vertingas kultūrinis sluoksnis. Remiantis jame aptiktomis buitinės keramikos šukėmis ir mechanizuotai kastame maišyto grunto sluoksnyje rastų monetų datavimu bei ankstesniais metais V. Šagamogo tyrimų metu aptiktais radiniais, šis kultūrinis sluoksnis datuojamas XVII a. Kituose tirtuose kasiniuose 2, 5 ir 6 archeologiškai vertingų sluoksnių neaptikta.

11 Vilniaus Street

In 2023, an area of 744 m² was mechanically excavated and surveyed to a depth of 30–40 cm at the sports ground of the Kėdainiai Juozas Paukštelis Progymnasium, located at 11 Vilniaus Street. A 20th-century cultural layer was exposed, with finds from the 17th–20th centuries, which was formed during the preparation of the levelling course for the school stadium. In this area, 6 shovel test pits were also excavated (Fig. 1), 3 of which (1, 3, and 4) revealed an undisturbed cultural layer that lay beneath the 20th-century deposits at a depth of 0.55–1 m. The undisturbed layer was dated to the 17th century based on associated finds (Fig. 2). The remaining shovel test pits 2, 5, and 6 revealed nothing of archaeological significance.